

Vervolgcurcus Systeemtherapie

(72 uur)

Docenten:

Henk Pijnenburg, Denise Matthijssen en Maaike Martens

Dit draaiboek is in 2 gedeelten verdeeld; we starten met de wetenschapsmodule van 12 uur, gegeven door dhr. Pijnenburg. Vervolgens wordt het draaiboek voor de volgende 60 uur beschreven.

Doel van de wetenschapsmodule (eerste 12 uur van de cursus)

De module Wetenschap in Opleiding (WiO) is er opgericht opleidingen relevante begrippen en vaardigheden te leren (c.q. deze op te frissen) die nodig zijn om publicaties over wetenschappelijk onderzoek te begrijpen en kritisch te beoordelen. Dit dient toegespitst te zijn op de Relatie- en Gezinstherapie/Systeemtherapie en vertaald te kunnen worden naar de klinische praktijk.

Eindtermen:

- Het op de hoogte zijn van de basisideeën en uitgangspunten van het wetenschappelijk onderzoek.
- Het kunnen begrijpen van en kritisch kunnen oordelen over publicaties die betrekking hebben op wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de Relatie- en Gezinstherapie/Systeemtherapie.

Middelen

Voor elke bijeenkomst wordt literatuur gelezen. De cursisten dienen te beschikken over de volgende boeken:

De structuur van elke bijeenkomst is als volgt:

- bespreken van de literatuur;
- bespreken van uitgevoerde praktische opdrachten;
- praktische oefeningen;
- bespreken van huiswerkopdrachten.

Deze opdrachten bestaan uit: te lezen literatuur en uit te voeren praktische opdrachten.

(Cursist) evaluatie

- beoordeling van een onderzoeksschets die door elke cursist wordt gemaakt;
- reflectieverslag over de module.

Vervolg van de systeemtherapie (60 uur)

Algemene introductie van de cursus

Dit cursusdraaiboek zal onderstaande onderdelen van de opleiding beschrijven:

- Inleiding
- Inhoud
- De doelgroep
- Het doel van de cursus
- De visie op leren
- De werkwijze
- De toetsing
- De evaluatie
- De docent
- De literatuurlijst

Daarna zal voor iedere module afzonderlijk beschreven worden

- Het onderwerp, de doelen en de opdrachten
- De opbouw per cursusdag

Inleiding

Mensen willen zichzelf kunnen zijn en zich door anderen gezien/gesteund voelen. Daarnaast willen we kunnen samenwerken bij veranderingen en uitdagende/ stressvolle situaties (tegenslagen, meningsverschillen, ziekte/verlies). Of zoals filosoof Rene Gude *) het noemt: 'Mensen hebben twee machtige drijfveren, ze willen bij een groep horen en ze willen er een beetje boven uit steken'. 'De geslaagde combinatie van erbij horen en er uitsteken is erkenning'.

*) in: De Rek, W. (2013). *Stand-up filosoof: de antwoorden van René Gude*. Leusden: ISVW Uitgevers.

Bijna niets is zo complex als leven vanuit deze wensen tegelijkertijd! Veel mensen ervaren relaties en samenwerking daarom ook als spanningsvol en bijna iedereen kent wel een periode in zijn leven dat er moeite/problemen zijn binnen je relaties. Soms duren deze spanningen zo lang dat mensen met elkaar vast raken in onhandige patronen en gewoonten waar ze allemaal last van hebben. Patronen zijn vaak lastig om te veranderen omdat we automatisch reageren. Hulp bij bewust anders gaan reageren is dan nodig om die patronen te veranderen.

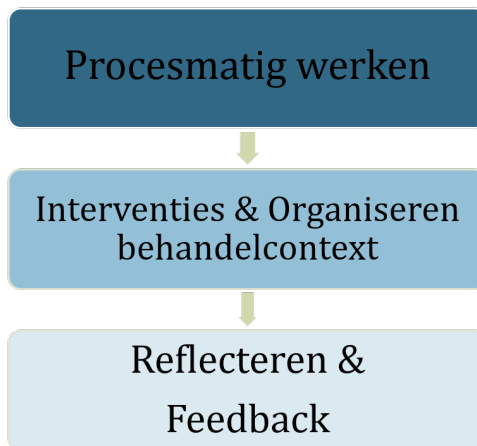
Systeemtherapie kan mensen in deze situaties helpen vaste patronen te veranderen en weer verder te kunnen ontwikkelen. Door bewust stil te staan bij wat zij op dat moment met elkaar willen doen en te zien wat hen daarin nu nog belemmert. Systeemtherapie biedt praktische hulpmiddelen om reacties, interacties en relaties stap voor stap te veranderen. Systeemtherapie leert mensen op een bewuste manier met elkaar om te gaan, op een manier die echt haalbaar en/of passend is op dat moment. Systeemtherapie helpt mensen (individuele cliënten, gezinnen, paren, teams en organisaties) hun veerkracht en eigen oplossingsvaardigheden te vergroten.

Tijdens de cursus Systeemtherapie NVRG leren systeemtherapeuten in sp e, een groot aantal competenties die onder te verdelen zijn in twee groepen (die niet los van elkaar staan en naast elkaar gebruikt zullen worden):

Systemisch kijken

Systemisch handelen

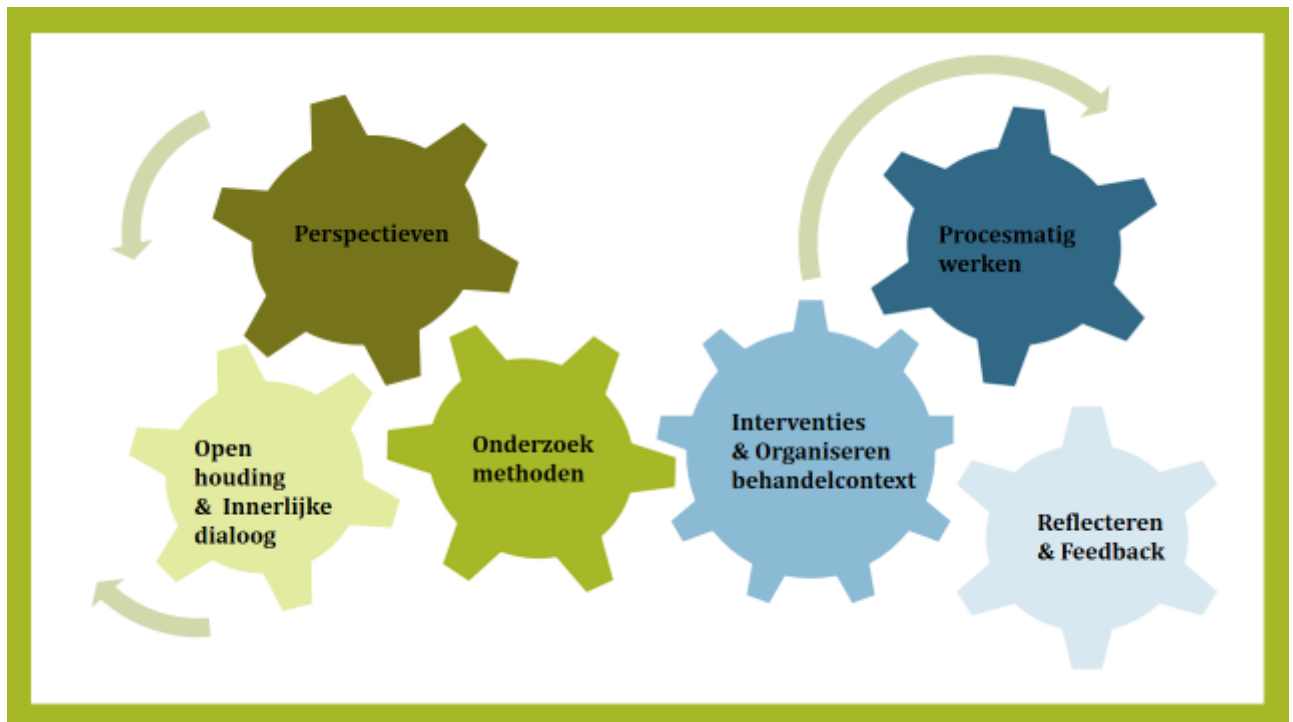
Systemisch kijken:

- De samenhang te zien tussen alle invloeden en uitdagingen waar mensen samen voor staan (kennis)
- Onderzoeksmethoden gebruiken die verhelderen welke samenhang van factoren bijdraagt aan de huidige ervaren problemen en je in staat stellen een werkhypothese op te stellen (vaardigheden)
- Je zelf en het contact als instrument hanteren om te onderzoeken welke veranderingen wenselijk/haalbaar zijn (houding).

Systemisch handelen:

- Procesmatig werken (kennis)
- Systemische interventies doen en de behandelcontext organiseren (vaardigheden)
- Jezelf en het contact als instrument gebruiken om op basis van jouw reflecties, die feedback te geven, waarmee je verandering tracht te beïnvloeden (houding).

Systemisch kijken en handelen vormt de kern van de hele opleiding.

Inhoud

De basismodule Systemtherapie Vervolg van 72 uur (60 uur vervolg en 12 uur wetenschap) vormt samen met de basismodule Systemtherapie Inleidende deel van 60 uur de Theoretische basis Systemtherapie van 132 uur.

Aan het einde van de 132 uur ben je in staat zelfstandig systeemtherapieën uit te voeren. Je bent in staat om interventies vanuit verschillende perspectieven (o.a. narratief perspectief, hechtingsperspectief, oplossingsgerichte perspectief) toe te passen, binnen partnerrelatietherapie en gezinstherapie. Supervisie en leertherapie vormen onderdeel van de totale opleiding tot systeemtherapeut NVRG.

Doelstelling

De cursisten kennen inhoud en betekenis van de centrale begrippen uit de systeemtheorie en zij kunnen deze toepassen in de praktijk. In het vervolgdeel staan meta- en basiscompetenties centraal die van belang zijn bij het initiëren, uitvoeren en afsluiten van systeemtherapie. Hierbij is aandacht voor het uitbreiden van kennis, vaardigheden op het gebied van:

- -Het beschrijven van sociale systemen in termen van structuur, organisatie en interactieprocessen.
- -De opbouw van het therapieproces c.q. hulpverleningsproces.
- -Belangrijke levensgebeurtenissen kunnen begrijpen in de levenscyclus van een gezin en in de sociaal culturele context.
- -Het toepassen van basistechnieken, specifieke methodieken en interventies.
- -Het hanteren van impasses in de behandeling en voor ethische dilemma's.
- -Systemische diagnostiek

- -Het opstellen van circulaire werkhypothesen.
- -Het opbouwen van een werkrelatie en werken vanuit meervoudige partijdigheid
- -Breuken in de werkrelatie met systeemleden
- -Het creëren van een feedbackcultuur, voor non-specifieke therapiefactoren,

Je leert ook hoe interventies per fase in de therapie een andere betekenis krijgt.

Daarnaast kan de cursist reflecteren over eigen houding en positie.

De cursisten leren relevante begrippen en vaardigheden om publicaties over wetenschappelijk onderzoek te begrijpen en kritisch te beoordelen.

Werkwijze

Er wordt een lesprogramma geboden waarin het opdoen van kennis en vaardigheden centraal staat. Daarnaast is in de vervolgcursus ruim aandacht voor de persoon van de therapeut aangezien de therapeut het belangrijkste instrument is in de behandeling en zelf ook een ontwikkeling doormaakt die betekenis heeft in het proces.

Doelgroep

Psychologen, psychiaters, sociaal wetenschappers, maatschappelijk werkers en sociaal psychiatisch verpleegkundigen (beiden met VO), werkers in de GGZ of jeugdhulpverlening met een gelijkwaardige opleiding, die zich willen specialiseren in de systeemtherapie.

Doelstellingen (welke competenties aan het eind van de cursus bereikt zijn)

Deelname aan deze cursus heeft tot doel de competenties te verkrijgen die horen bij een Systeemtherapeut NVRG. Er worden vier typen competenties onderscheiden:

I. Algemene therapeutische competenties

II. Systemische Metacompetenties

III Systemische Basiscompetenties

IV. Competenties om systeem therapeutische technieken toe te passen

Voor een volledig overzicht van de competenties van de Systeemtherapeut (ST) verwijst ik naar het competentieprofiel op de site van de NVRG.

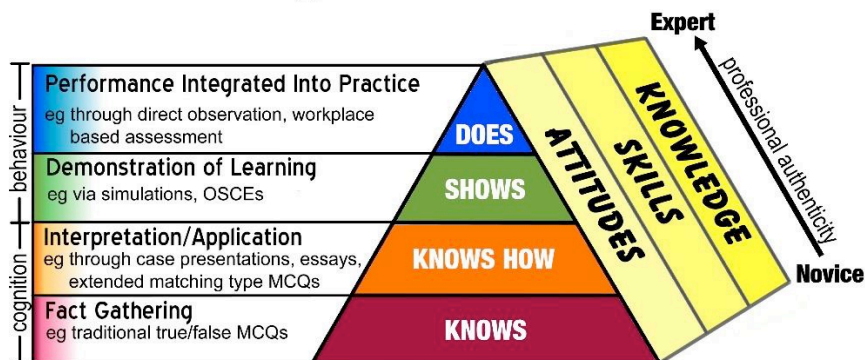
Het leerproces (overgenomen uit: Richtlijn cursusraaiboek TTC-ST 212 Versie: december 2017)

Het leerproces van systeemtherapeuten in opleiding is gebaseerd op de visie van Miller. Volgens Miller verloopt het leerproces in vier cyclisch opklimmende niveaus van kennis, vaardigheden en attitude (zie voor een schematische weergave figuur Millers Pyramide):

1. Weten (knows): kennis vergaren die nodig is om het vak van systeemtherapeut uit te kunnen oefenen; het afnemen van een schriftelijke test is een manier om te toetsen of een cursist dit niveau beheerst;
2. Weten hoe (knows how); weten hoe de vergaarde kennis toe te passen. Of een cursist dit kan blijkt bijvoorbeeld uit de presentatie van casussen en het schrijven van essays;
3. Tonen (shows): kunnen handelen in een gesimuleerde situatie. Het gaat hierbij om kennis én handelen. De cursist kan in rollenspellen en het oefenen van praktijksituaties laten zien of dit niveau wordt beheerst;
4. Doen (does): het kunnen toepassen van de verworven kennis, vaardigheden en attitude in een echte, complexe praktijksituatie. Toetsing van dit niveau vindt plaats tijdens de supervisie. Met het behalen van het hoogste niveau stopt het leren niet. De cursist blijft zich tijdens het werken continue door ontwikkelen.

MILLER'S PRISM OF CLINICAL COMPETENCE (aka Miller's Pyramid)

it is only in the "does" triangle that the doctor truly performs

Based on work by Miller GE, *The Assessment of Clinical Skills/Competence/Performance*; Acad. Med. 1990; 65(9): 63-67
Adapted by Drs. R. Mehay & R. Burns, UK (Jan 2009)

De visie op leren

Leren vindt plaats op basis van het opdoen kennis, vaardigheden en het ontwikkelen van een houding die aansluit bij de competenties van de ST. Hieronder wordt per onderdeel toegelicht.

Kennis:

Kennis over het functioneren van mensen binnen relaties, is nodig om in het contact met cliënten informatie en indrukken te kunnen filteren en op waarde te taxeren in het belang van het verbeteren van de interactie en het functioneren van alle betrokkenen. Kennis over systeemdynamiek, stelt ST in staat om hun aandacht te focussen op processen die samenhangen met de reden van aanmelding/hulpvraag. Kennis zal altijd ook getoetst moeten blijven worden in contact met cliënten (door veronderstellingen en hypothesen te checken bij cliënten).

Vaardigheden:

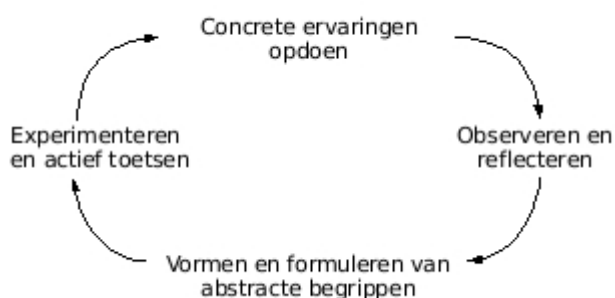
Systeemtherapeutische vaardigheden ontwikkelen cursisten, doe je door voortdurend de koppeling theorie en praktijk te blijven maken ervaring op te doen binnen rollenspelen en in de dagelijkse praktijk. Bewust kiezen wat je doet en kunnen onderbouwen wat je doet is een belangrijke kernvaardigheid van een systeemtherapeut.

Houding:

Als systeemtherapeut kies je je reacties op basis van een gedegen inschatting over de dynamiek die er binnen relaties speelt (kennis) en stem je deze af op zowel het contact wat je met cliënten hebt als de fase van de behandeling (ervaring/houding). Bewust kiezen voor wat je als systeemtherapeut doet, vraagt een zelfbewuste en alerte houding. Het oefenen in je dagelijkse werk en het leren omgaan met dilemma's, reflecteren op je eigen denken en doen, nemen daarom een belangrijke plaats in binnen de cursus.

Hoe wordt aangesloten bij verschillende leerstijlen?

Omdat iedereen op zijn eigen manier leert en iedereen een eigen stijl heeft, worden tijdens de cursus verschillende werkvormen aangeboden. Daarnaast is de cursus zo opgebouwd, dat cursisten op basis van kennis, ervaring kunnen opdoen en ze hier op kunnen reflecteren. Zo kunnen ze inzichten/ervaringen vervolgens weer kunnen gaan toetsen in de praktijk. Bij de keuze voor deze opzet heb ik me laten inspireren door de beschrijving en ervaring met de leerstijlen van Kolb. Gedachte hier achter is dat het doorlopen van deze cyclus (gezamenlijk met supervisie/leertherapie) zal bijdragen aan het ontwikkelen van een eigen stijl en houding als systeemtherapeut.

Hoe wordt aandacht besteed aan het bewust kiezen voor interventies?

In het programma zijn aandachtsoefeningen en reflectieopdrachten opgenomen, met als doel om de systeemtherapeut in spe, te leren zich bewust te zijn van zichzelf in contact met cliënten en zichzelf als instrument in het contact bewust te kunnen inzetten. Als opleider heb ik hier, naast het lesprogramma, ook invloed. Zowel een rustige uitnodigende houding t.a.v. het opdoen van ervaringen als door duidelijk te zijn over wat m.i. nodig is om te kunnen leren en reflecteren (bijvoorbeeld cursisten die te veel over

anderen praten of te weinig zelf oefenen, stop te zetten en directief aan te spreken om zelf te oefenen).

Vanuit welke inhoudelijke referentiekaders werkt de docent?

De docenten zijn geïnspireerd en beïnvloed vanuit o.a het strategische perspectief, communicatieve en gezinsontwikkelingsperspectief, EFT.

Werkwijze

Bij de start van de cursus wordt een korte samenvatting geboden van de eerste 60 uur basisopleiding. Daarna zal uitleg gegeven worden over de opbouw van het programma en wordt duidelijk gemaakt welke verwachtingen er zijn van de cursist.

Iedere cursusdag kent een **vaste structuur** waarin de volgende onderdelen terugkomen: theoretische inleiding (kennis), ervaring opdoen met toepassen van systeem-therapeutische-interventies (vaardigheden) en het reflecteren op de oefensituaties en therapeutische contacten uit de praktijk van de cursist (houding).

Het kader wat binnen de opleiding wordt gehanteerd wordt gevormd door de competenties en de onderverdeling in:

- Systemisch kijken
- Systemisch handelen (beïnvloeden)

De **werkvormen** die gebruikt zullen worden zijn: verdiepende uitwisseling over de literatuur, oefenen met het innemen van verschillende perspectieven, toepassen van systemische interventies, rollen spelen, registratieopdrachten, videofragmenten bekijken en reflectie-opdrachten. Ook zullen er aandacht -oefeningen en creatieve werkvormen gebruikt worden.

Later in de cursus wordt hier aan toegevoegd: een presentatie over de literatuur door de cursisten, terugkoppeling over het experimenteren met interventies in de praktijk en ontwikkelen van een eigen therapeutische houding (o.a. middels reflectieopdrachten/oefeningen in kleine groepen en tweetallen).

Aan het eind van elke bijeenkomst wordt een korte samenvatting gegeven van wat behandeld is, ervaren is en wat er eventueel nog terug moet komen. Op deze manier kan op basis van feedback aangesloten worden bij specifieke leervragen van de cursisten.

Verwachtingen van de cursisten tijdens het vervolg deel

Tijdens het vervolg deel wordt verwacht dat de cursist een actieve houding aanneemt t.a.v. de aangeboden kennis en de ruimte die geboden wordt om met de opgedane kennis ervaring op te doen door:

- Presentaties te verzorgen over de gelezen literatuur,

- Deel te nemen aan rollenspelen en te experimenteren in zijn werkpraktijk (tijdens een intake, overleg, co-therapie).
- Ervaring op te doen met toepassen van systeem-therapeutische interventies, te reflecteren op zijn/haar eigen handelen en feedback van collega's en de docent te integreren in het leerproces binnen supervisie en leertherapie.
-

Het toetsen:

Bij de afronding van het vervolg deel zal getoetst worden, - 'weten hoe' (niveau 2) op basis van een casusbeschrijving (beschrijving proces van verhelderen systemische samenhang en behandelvoorstel). Daarnaast zal gedurende de opleiding deelname aan rollenspelen en reflectiemomenten beoordeeld worden op de mate waarin de deelnemer bereid is om kritisch op zichzelf te reflecteren.

Evaluatie

Na iedere bijeenkomst worden cursisten gevraagd een korte evaluatielijst in te vullen m.b.t. de inhoud van het lesprogramma, de literatuur en de ervaren ruimte om vaardigheden te oefenen en met het ontwikkelen van hun eigen houding bezig te zijn. Ook zal hierbij gevraagd worden of helder was aan welke competenties gewerkt is. De feedback hieruit wordt na iedere bijeenkomst gelezen en na afloop van de module verwerkt het cursusdraaiboek.

Aanwezigheidsverplichting:

Er is een aanwezigheidsverplichting van 90%, bij afwezigheid tussen de 10% en 20% worden inhaalopdrachten gemaakt die de stof van de betreffende gemiste cursusdag behandelen.

Aantal deelnemers per cursus:

Het aantal deelnemers met een docent is 14 personen.

Docent (en):

Denise Matthijssen NVRG erkend Systeemtherapeut en Supervisor

Maaïke Martens NVRG erkend Systeemtherapeut en Supervisor

Denise Matthijssen is elke cursusdag aanwezig, Maaïke Martens zal bij 4 lesdagen aansluiten.
